

[B] **TERUG EN VOORWAARTS. "OVER DE LIEFDE"
VAN DOESCHKA MEIJSSING**

Toen Doeschka Meijssing in de jaren zeventig naam maakte met *De hanen en andere verhalen* (1974) en de klassiek geworden adolescentieroman *Robinson* (1976), werd haar werk algemeen bestempeld als typisch *Revisor*-proza. Kenmerkend voor het verhalende werk dat in het destijds nog maar kort bestaande tijdschrift verscheen, was een grote aandacht voor formele aspecten van literatuur. De *Revisor*-auteurs streefden in hun novellen en romans naar een uitgebalanceerde compositie, zij hanteerden motieven en symboliek die dienden ter ondersteuning van de thematiek, hun teksten waren niet afgeleid van de (eigen) werkelijkheid, maar vormden een zelfstandige entiteit, een nieuwe kosmos. Meijssings opzienbarende romandebuut *Robinson* is een mooi voorbeeld van dit soort "constructieproza". Wie goed leest, ziet hoe alle verhaalelementen in dienst staan van de thematiek van de onmogelijkheid om aan de eenzaamheid te ontsnappen: zelfs de liefde voor een lerares, Johanna Freida, haalt het pubermeisje Robinson (ook de namen horen bij het thema) niet uit haar isolement. Er is een behoorlijk verschil tussen het vroege werk van Meijssing en bijvoorbeeld haar (voor)laatste twee romans: *100% chemie* (2002) en *Moord & Doodslag*

(2005), een dubbelroman, waarvan het eerste deel door haar, het tweede door haar jongere broer Geerten is geschreven. Die twee boeken lijken in structureel opzicht nauwelijks op de "bouwdoosjes" van voorheen.¹ Bovendien hebben zij juist wel een hoog werkelijkheidsgehalte en zijn zij sterk autobiografisch. In het eerste boek verhaalt Meijssing met veel buitenissige details over haar familie, met name de stoet van tantes van haar Duitse moeder. In *Moord* bepaalt zij grommend haar positie tegenover haar jongere broer en concurrent Geerten.

Gezien deze wending in Meijssings schrijverschap is het niet zo vreemd dat veel critici inmiddels haar jongste roman, *Over de liefde*, als een puur autobiografisch boek bestempeld hebben. De protagoniste en vertelster in dat boek was dan wel de archeologe Philippa van der Steur, in feite stond zij natuurlijk voor de schrijfster zelf. Achter het masker van haar jongere vriendin, de vrolijke krullenbol Julia, werkzaam bij de Wereldomroep, die haar na een jarenlange, gelukkige relatie in de steek had gelaten voor een getrouwde man, van wie zij een kind verwachtte, verschool zich uiteraard Meijssings toenmalige partner Xandra Schutte, ten tijde van de scheiding hoofdredacteur van het weekblad *Vrij Nederland*. Met deze roman, waarin de veelbesproken affaire van haar ex en haar directe baas niet zonder venijn beschreven werd, zou Meijssing haar gram hebben gehaald.

Bij zo'n biografische lezing stelt men de *aanleiding tot* en niet de *betekenis* van het boek centraal. De relatiebreuk tussen Pip, zoals Philippa veelal wordt aangeduid, en Julia is uiteraard niet onbelangrijk voor de romangeschiedenis, maar er komen in de loop van het verhaal veel meer liefdesverhoudingen voor dan die ene die om buitenliteraire redenen zo de aandacht heeft getrokken. Trouwens de titel, *Over de liefde*, met het veelzeggende bepalend lidwoord, wijst al op abstractie van een particulier geval. De roman bevat talrijke uitspraken over homo- en heteroseksuele liefde (vooral Pip zelf weet op dit punt van wanten), maar het gaat te ver om te spreken van een ideeënroman. Hoe *Over de liefde* dan wel in te passen valt in Meijssings oeuvre, probeer ik hieronder duidelijk te maken.

De roman bestaat uit drie delen. In het eerste deel lijdt Pip na het vertrek van Julia aan een stevige depressie. Zij wil niemand ontvangen, op een oude

vriend Jason na. Maar de buitenwereld komt wel naar binnen, via een dvd die iemand door haar brievenbus heeft geworpen: hij bevat een documentaire, gemaakt door ene Jan Vermeer, die zij vagelijk kent. Hij blijkt te gaan over het verblijf van de toen twaalfjarige moeder van de maker in een Jappenkamp. Als zij drie nachten lang geïsoleerd wordt, krijgt zij elke nacht bezoek van een Japanse commandant. Niemand durft te zeggen wat er tijdens die ontmoetingen gebeurt, maar iedereen heeft zijn vermoedens. Pip herkent dat meisje direct: het is Buri Vermeer, de door haar bewonderde lerares gymnastiek op het meisjeslyceum dat zij bezocht. Pas later, toen iedereen er ook van bleek te weten, kon Pip, niet zonder gevoelens van schaamte, accepteren dat Buri haar eerste grote liefde was geweest.

De herinneringen aan de schooltijd die bij Pip opkomen, doen zeer sterk denken aan soortgelijke observaties in Meijssings debuut, waarin Robinson ook verliefd wordt op een lerares. De rol die Johanna Freida in *Robinson* is toebedeeld: de hoofdpersoon

uit haar isolement halen, is hier weggelegd voor Buri Vermeer, want (zonder het te weten) is zij het die Pip bevrijdt van haar lethargische eenzaamheid. Pip ergert zich aan een lelijk stuk in het parket van haar nieuwe woning en maakt een afspraak met Het Vloerenhuis aan de Amsterdamse Willemsparkweg. Op weg naar deze winkel wordt zij door een cementwagen geschept, sleurt in haar val twee vrouwen mee (in een van hen herkent zij — of is het een hallucinatie? — Buri Vermeer) en verliest dan het bewustzijn. Als zij bijkomt ligt zij, stevig ingepakt, in een ziekenhuis. Rondom haar zitten drie mannen in wie zij na enige tijd haar broers herkent. Als deze Pip vragen wat zij in godsnaam op de Willemsparkweg deed, moet zij het antwoord schuldig blijven: ze is haar kortetermijngeheugen kwijt. Pip vindt het contact met “de jongens” echter zo plezierig, dat zij instemt met het plan om, zodra zij voldoende hersteld is, gezamenlijk een tijdje in hun oude vakantiehuis aan het Lago Maggiore (ook bekend uit *De weg naar Caviano* (1996)) door te brengen.

Amsterdam, 1962, Foto Philip Mechanicus.

Het tweede deel van het boek, dat op het eerste gezicht de indruk maakt van een afzonderlijk verhaal, is geheel gewijd aan de reis van het viertal naar Noord-Italië in de snelle auto van Brent, Pips jongste broer (voor de biografische lezer direct herkenbaar als Geerten Meijnsing), en vooral natuurlijk aan hun verblijf in het inmiddels sterk vervallen huis. In een lessenaar die deel uitmaakt van de inboedel van dat huis vindt Pip de initialen B.V. gekrast. De letters verwijzen de lezer terug naar het eerste deel, maar ook, naar zal blijken, vooruit naar het derde. Eenmaal weer thuis herinnert Pip zich weer waarom zij zich indertijd op de Willemsparkweg bevond. En toen zij werd aangereden, had zij waarschijnlijk Buri Vermeer meegesleept... In haar achterstallige post vindt Pip twee brieven van Buri: in de ene bedankt deze haar oud-leerlinge voor niets minder dan het redden van het leven van haar en haar zuster; in een tweede vraagt zij Pip om haar op te zoeken in haar woonplaats Abcoude. In hun gesprek halen zij herinneringen op aan de schooltijd van vijfenveertig jaar geleden, waarbij blijkt dat Pip nog steeds onder Buri's bekoring staat. Maar haar ex-lerares heeft nog meer te melden en vraagt Pip de volgende dag terug te komen. Het gaat om de documentaire die zoon Jan heeft gemaakt, met name over de scène met de Japanse commandant. In tegenstelling tot de suggestie die daarvan uitging, was Buri helemaal niet door hem misbruikt. Hij had alleen onverstaaenbaar, maar liefdevol met haar gesproken: Buri had zelfs een alles doordringende liefde voor hem opgevat, waaraan zij geen uiting kon geven en waarvoor zij zich alleen maar kon schamen. Het had haar liefdesleven zeker beïnvloed: al was haar huwelijk met een (inmiddels overleden) collega niet slecht geweest, die intensiteit van gevoelens had zij nooit meer gekend. Dat Buri om Pip dank te betuigen haar het armbandje schenkt dat zij van de Japanse commandant had gekregen, is een bezegeling van hun verbondenheid: beiden hebben een onmogelijke jeugdliefde gekend, waaraan zij door gevoelens van schaamte geen uitdrukking hebben kunnen geven.

Het derde deel van de roman maakt de cirkel rond. Dat deel begint met het heroptreden van Jula, die Pip uitnodigt voor haar verjaardagsfeestje, waarbij vele vriendinnen aanwezig zullen zijn. Pip voelt daar aanvankelijk niets voor, maar laat zich toch overhalen om te komen. Het feestje vindt plaats aan de Prinsen-

gracht (een op het eerste gezicht onbelangrijk detail, maar toch van wezenlijk belang). Op een gegeven moment verstapt Pip zich en valt in het water: Jula en haar vriendinnen slagen er niet in haar op de kant te trekken. Dan besluit Pip deze tweede val in korte tijd een positieve wending te geven: zij zwemt gewoon weg (haar familienaam — Van der Steur — krijgt nu betekenis!), het boek uit, weg van het feestje en vooral ook van Jula. Zij heeft haar, ja de liefde als zodanig, definitief adieu gezegd en daarmee haar onafhankelijkheid bewezen.

Een eenduidige visie op de liefde biedt deze roman niet en naar mijn mening is dat ook de bedoeling van Meijnsing niet geweest. Het meest opvallend is de (causale) relatie die tussen liefde en schaamte wordt gelegd, een combinatie die men elders niet zo gauw vindt. Maar in de eerste plaats is *Over de liefde* een feilloos geconstrueerde roman, in een compacte stijl geschreven, met motieven die herhaald dan wel gespiegeld worden, met veel symboliek en een letterlijk spetterend slot. Kortom: Meijnsing is eigenlijk teruggekeerd naar het architectonische proza uit haar vroege periode (zie de overeenkomsten tussen *Robinson* en *Over de liefde*), met evenwel wat minder nadruk op de zichtbaarheid van de constructie. Een nog belangrijker verschil is dat Meijnsing nu psychologisch uitgediepte personages durft te gebruiken in plaats van de "ideeëndragers", die door de *Revisor*-auteurs werden geprefereerd. Het meest memorabele personage is zonder twijfel Pip zelf: tegendraads, chagrijnig, een mopperkont, maar ook een van de geestigste vrouwenfiguren uit de Nederlandse romanliteratuur van de laatste jaren.

RUDI VAN DER PAARDT

DOESCHKA MEIJNSING, *Over de liefde*, Querido, Amsterdam/Antwerpen, 2008, 238 p.

Noot

(1) Zie: CYRILLE OFFERMANS, "Aan de rand van de wereld. Compromisloze dubbelroman van Doeschka en Geerten Meijnsing", in *Ons Erfdeel*, jg. 48 (2005), nr 5, pp. 759-761.